

**ILGALAIKĖS INSTITUCINĖS MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR EKSPERIMENTINĖS
(SOCIALINĖS, KULTŪRINĖS) PLĖTROS PROGRAMOS
METINĖ ATASKAITA**

Gauta Lietuvos mokslo taryboje

(Data – pildo Taryba)

Ataskaitos registracijos Nr.

(Pildo Taryba)

1. DUOMENYS APIE PROGRAMĄ

Programos pavadinimas	<i>Naujas požiūris į korupciją: iššūkiai ir galimybės peržengiant viešojo sektoriaus ribas</i>
Mokslo ir studijų institucija (programos vykdytoja)	<i>Lietuvos teisės institutas, Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius. Tel. / faks. (+370 5) 2497591 El. paštas info@teise.org, Į/k 111952785</i>
Programos trukmė	5 m. (2016–2020)
Laikotarpis, už kurį teikiama ataskaita	2018
Programai skirti norminiai etatai	4,07 norminio etato

2. PROGRAMOS VYKDYTOJAI

Eil. Nr.	Mokslo laipsnis	Vardas, pavardė	Pareigos
Programos vadovas			
1.	dr.	Petras Ragauskas	vyriausiasis mokslo darbuotojas
Kiti programos vykdytojai			
1.	dr.	Kristina Ambrazevičiūtė	mokslo darbuotoja
2.	dr.	Lina Beliūnienė	vyresnioji mokslo darbuotoja
3.	dr.	Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė	tyrėja
4.	dr.	Mindaugas Lankauskas	tyrėjas
5.	dr.	Agnė Limantė	vyresnioji mokslo darbuotoja
6.	dr.	Laurynas Pakštaitis	mokslo darbuotojas
7.	dr.	Laura Rimšaitė	mokslo darbuotoja

3. ATLIKTI DARBAI IR PROGRAMOS REZULTATAI

Programos tikslas – korupcijos sampratos kaitos ir veikų paplitimo tyrimas ir naujų korupcijos mechanizmų identifikavimas bei pasiūlymų dėl korupcijos apraiškų mažinimo pateikimas.

Numatyti du Programos uždaviniai:

1. Moksliniais tyrimais pagrįsti korupcijos sampratą ir jos kaitą, identifikuoti naujus korupcijos mechanizmus ir veikų paplitimą.

2. Įvertinti naujų korupcijos mechanizmų valdymo ir prevencijos galimybes ir pateikti kompetentingoms institucijoms siūlymus šio reiškinio plėtros apribojimui.

Nurodytiems uždaviniams įgyvendinti 2018 metais buvo vykdomos šios tyrimų kryptys ir pasiekti šie rezultatai:

1. Tiriant korupcijos ištakas, suvokimo raidą ir tarptautinį kontekstą (pirmasis uždavinys) buvo atliekami keturi tyrimai:

1.1. Atliktas atsakomybės juridiniams asmenims priskyrimo Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) konvencijos dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu tarptautiniuose verslo sandoriuose kontekste tyrimas.

Tyrime išsikelti šie uždaviniai: 1) išanalizuoti, kokiems subjektams gali kilti atsakomybė už užsienio pareigūnų papirkimą, 2) ištirti EBPO valstybėse narėse paplitusias juridinių asmenų atsakomybės teorijas pagrindinį dėmesį sutelkiant į šių teorijų taikymą esant užsienio pareigūnų papirkimui, 3) identifikuoti tokių teorijų trūkumus ir vystymosi tendencijas bei 4) nustatyti, kaip šias teorijas atspindi EBPO konvencijos tekstas. Atliekant tyrimą remtasi dedukciniu, indukciniu, loginiu, lyginamojo tyrimo metodais, teisės aktų bei doktrinos analize, vertintos ir EBPO konvencijos įgyvendinimo ataskaitos bei kiti EBPO dokumentai.

Pažymėtina, kad mokslo darbų aptariamoje srityje Lietuvoje itin ribota (Lietuvos teisės moksle nėra nagrinėta juridinių asmenų atsakomybė už aptariamą EBPO konvencijos draudžiamų veikų vykdymą. Tačiau yra darbų, pvz., V. Piesliako, R. Drakšo, E. Sinkevičiaus, I. Ligeikaitės, D. Soloveičiko, G. Švedo ir kt., apie juridinių asmenų atsakomybę (ir veikų jiems priskyrimą) pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą). EBPO konvencija detaliau tirta tik šio straipsnio autorių, analizavusių „užsienio pareigūno“ sampratą (Limantė A., Limantas M. *Užsienio pareigūno samprata EBPO konvencijoje dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu tarptautiniuose verslo sandoriuose* // Teisė, 2017, t. 104), bei Rasos Tirylytės-Zeleninos, kuri vertino, kaip kito Lietuvos baudžiamosios atsakomybės kriterijai Lietuvai rengiantis ratifikuoti Konvenciją (Tirylytė-Zelenina R. *Nauji juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kriterijai Lietuvos Respublikos teisėje* // Teisės problemos, 2018, Nr. 2(96)). Kalbant apie užsienio šalių doktriną, straipsnyje aptariamiems klausimams dėmesio yra skyrę prof. M. Pieth ir dr. J. B. Terracino bei keletas kitų tyrėjų.

Paminėtina, kad fizinių asmenų atsakomybė už korupcines veikas nuo seno numatoma nacionaliniuose teisės aktuose, tačiau juridinių asmenų atsakomybė – vis dar santykinai naujas, bet kartu sparčiai besivystantis institutas. Didelę įtaką jo vystymuisi padarė EBPO konvencija, kuri sąlygojo ir Lietuvos teisės pakeitimus bei juridinio asmens atsakomybės modelio kitimą. Nors EBPO konvencija numato juridinių asmenų atsakomybę už užsienio pareigūnų papirkimą, ji nereglamentuoja tokios atsakomybės priskyrimo juridiniams asmenims klausimų, palikdama juos atskirų Konvencijos šalių nacionalinei teisei. Kaip patvirtino tyrimas, valstybių praktika šiuo klausimu labai įvairi.

Atlikus įvairių atsakomybės modelių tyrimą ir įvertinus pavyzdžius praktikoje, siūloma, kokios pozicijos turėtų būti laikomasi siekiant, kad juridinių asmenų atsakomybės režimas būtų veiksmingas. Tyrimo rezultatai gali būti naudingi tobulinant teisės aktus, taip pat ir esamas nuostatas interpretuojant teismų praktikoje.

Tyrimo rezultatai aptariami žurnalui „Teisė“ pateiktame ir po recenzentų pastabų šiuo metu tobulinamame moksliniame straipsnyje „*Atsakomybės juridiniam asmeniui priskyrimas EBPO konvencijos dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu tarptautiniuose verslo sandoriuose kontekste*“.

1.2. Antrojo atlikto tyrimo objektas – *korupcijos privačiame sektoriuje daroma žala.*

Tyrimu siekiama nustatyti ir pagrįsti, kokią žalą verslui (savininkams ar akcinio kapitalo valdytojams bei įmonėms kaip ūkio vienetams), visuomenei, atskiroms jos grupėms bei individams daro arba gali daryti korupcija privačiame sektoriuje. Taip pat įvertinti, ar žala privačiame sektoriuje skiriasi (ir jei taip – kuo) nuo korupcijos žalos viešajame sektoriuje. Šie rezultatai reikšmingi kuriant prielaidas *įvertinti šio reiškinių pavojingumo lygį ir identifikuoti jo užkardymu labiausiai suinteresuotus* subjektus.

Šiuo metu vyrauja požiūris, kad korupcija yra didžiausias blogis tuomet, kai reiškiasi viešajame sektoriuje. O štai privatus sektorius matomas kaip savotiškai autonomiška, visos visuomenės interesų paprastai nepažeidžianti, sritis. Atlikus tyrimą nustatyta, kad toks požiūris neatitinka realybės. Netgi jei skirtumas tarp korupcijos šiose dviejose srityse yra, jis nėra esminis. Bene reikšmingiausia tai, kad viešajame sektoriuje korumpuoti subjektai dažniausiai piktnaudžiauja visos politinės bendruomenės vardu suteiktais įgaliojimais ir todėl teoriškai pažeidžia kiekvieno atitinkamos bendruomenės nario interesus, o korupcija privačiame sektoriuje tam tikrais atvejais gali būti žalinga tik privataus subjekto (ar jo akcininkų) interesams. Dar daugiau. Kadangi korupcija yra kultūrinis fenomenas (nors apskritai šiuolaikiniame pasaulyje turbūt nėra visuomenės, kurioje korupcija neegzistuoja, jos priimtumas ir paplitimas skiriasi labai reikšmingai), ji susijusi su tam tikromis socialinėmis nuostatomis, elgesio modeliais ir papročiais, pateisinančiais savo arba artimųjų interesų išskėlimą virš interesų tų asmenų, kuriems tarnauti asmuo gauna tam tikrus įgaliojimus. Taigi, jei korupcija plačiai paplitusi privačiame sektoriuje, ji negali būti suvaldyta viešajame sektoriuje. Ir atvirkščiai.

Deja, dėmesio šiai temai ir vyraujančių pažiūrų teisingumo bei klaidingų stereotipų, kuriais neretai vadovaujasi ir viešosios politikos formuotojai, įvertinimui skiriama nepakankamai. Ne tik Lietuvos, bet ir užsienio mokslininkai iki šiol neskyrė dėmesio būtent korupcijos privačiame sektoriuje daromai žalai sistemškai įvertinti. Nes ir pati korupcija privačiame sektoriuje pripažinta problema tik prieš keletą dešimtmečių.

Taigi, tyrimu siekiama įvertinti ir korupcijos privačiame sektoriuje „kitoniškumo“ ribas. Su šiuo tikslu siejami ir tyrimu spręsti uždaviniai yra: 1) identifikuoti su korupcija privačiame sektoriuje susijusius vyraujančius stereotipus, 2) išanalizuoti tuos stereotipus lemiančius ir kitus su jais glaudžiai susijusius reiškinius, 3) įvertinti šių stereotipų teisingumą ir demaskuoti klaidingus stereotipus, 4) įvertinti, kaip korupcijos privačiame sektoriuje daroma žala apibūdinama oficialiuose tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose, 5) pateikti korupcijos privačiame sektoriuje daromos žalos pobūdį bei mechanizmus atskleidžiančią šios žalos tipologiją.

Sprendžiant užsibrėžtus uždavinius, be kita ko, imamas įvertinti ir Lietuvoje vyraujančių religinių tradicijų įtaką korupcijos privačiame sektoriuje suvokimui (netgi savotiškų archetipų formavimosi aspektu). Analizuojami verslo vadovų apklausų duomenys bei konkretūs pavyzdžiai, kurie iš esmės paneigia korupcijos privačiame sektoriuje kaip „mažesnio blogio“ stereotipą. Dėmesys skiriamas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo būtent su žalos pobūdžiu (ir ją patiriančiu subjektu) susijusiam baudžiamosios atsakomybės už korupcines veikas taikymui.

Matant, kad keletą pastarųjų dešimtmečių stebima akivaizdi korupcijos privačiame sektoriuje toleravimo mažėjimo tendencija, tyrime taip pat bandoma atsakyti į klausimą, kas lemia požiūrio į korupciją privačiame sektoriuje kitimą? Pagrindžiama, kad įtakos tam turėjo mažiausiai trys dalykai: dideli su korupcija privačiame sektoriuje siejami vieši skandalai ir su tuo susijęs viešasis diskursas; geresnis pačios sukeliamos žalos suvokimas; visuomenėje vykstantis privatumo sampratos transformavimas ir netgi tam tikras siaurinimas. Didelis dėmesys skiriamas korupcijos privačiame sektoriuje daromos žalos detalizavimui ir atskirų jos formų apibūdinimui.

Tikimasi, kad tyrimo rezultatai ne tik leis paaiškinti švelnesnio požiūrio į korupciją privačiame sektoriuje priežastis, bet ir argumentuotai įtikinti viešosios politikos formuotojus bei visuomenę apie netoleruotiną šio reiškinių daromą žalą ir taip sudaryti jam nepalankią socialinę aplinką.

Tyrimo pagrindu baigiama rengti mokslo studija „*Korupcijos privačiame sektoriuje daroma žala*“.

1.3. Trečiojo tyrimo objektas – *korupcijos privačiame sektoriuje samprata ir apibrėžimas*.

Atlikto tyrimo objektas – korupcijos privačiame sektoriuje priežastys, sąlygos ir šios rūšies korupcijos suvokimo sunkumai bei juos sąlygojantys veiksniai Lietuvoje ir pasaulyje.

Tyrimu siekiama nustatyti, kas lemia korupciją privačiame sektoriuje, kaip ją suvokia visuomenė ir atskiri individai, kokios nuostatos sąlygoja korupcijos privačiame sektoriuje suvokimą, kaip jos kinta, kaip jau sukurti mechanizmai pajėgūs paveikti korupciją privačiame sektoriuje Lietuvoje.

Tyrimo rezultatai reikšmingi kuriant prielaidas korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžimui, uždraudimui ir teisiniam persekiojimui, požymių įtvirtinimui, konkrečių nuostatų kūrimui ir įtvirtinimui teisės aktuose, taip pat prevencinių priemonių kūrimui.

Korupcinės situacijos vertinimui labai svarbi teisėkūra ir joje įtvirtinti mechanizmai. Nacionaliniai teisės aktai nenustato korupcijos privačiame sektoriuje, jos neįtvirtina kaip savarankiško fenomeno. Egzistuojantys apibrėžimai Korupcijos prevencijos įstatyme, Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme neskiria pakankamai dėmesio privataus sektoriaus korupcijai. Kriminalizavimo požiūriu Baudžiamasis kodeksas numato korupcines nusikalstamas veikas, neišskirdamas sferos, kur jos padarytos.

Pats korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžimas nėra esminis ir lemiamas veiksnys siekiant daryti įtaką šios rūšies korupcijai. Esminis dalykas – tokią korupciją sąlygojančių priežasčių nustatymas, jų įvertinimas ir priemonių, padedančių šias priežastis eliminuoti, kūrimas. Todėl tyrime siekiama atskleisti esmines priežastis, kurios skatina korupciją versle, tam tikrą susietų priežasčių spektrą: nesąžiningumą, pasitikėjimo sulaužymą ir piktnaudžiavimą juo, ekonominę naudą, etikos trūkumus.

Tyrimo atskleidžiamas pernelyg supaprastintas ir formalus požiūris, išdėstytas Lietuvos antikorupcijos vadove verslui, esą privataus sektoriaus korupcijos priežastys yra nesąžiningi žmonės, teisinio reguliavimo trūkumai ir procedūrų stoka. Bet koks asmens elgesys, nepriklausomai nuo jo veiklos ar darbo sferos, pasižymi stipria ekonomine motyvacija, todėl sprendžiant apie priežastis ši aplinkybė turi būti dėmesingai vertinama. Asmens ekonominis elgesys motyvuojamas gaunama nauda ir noru maksimizuoti asmeninę gerovę. Tačiau, skirtingai nei viešosios korupcijos atveju, asmeninės naudos didinimas gali būti ne vienintelė korupcinio elgesio priežastis, paskata versle. Verslo efektyvumo didinimas, įsitvirtinimas naujose rinkose gali būti privačios korupcijos atsiradimą lemiantys faktoriai. Todėl privataus sektoriaus korupcijos formavimuisi asmeninė nauda kai kuriais atvejais gali būti antraeilės reikšmės veiksnys. Privačioje sferoje veikiantis asmuo, įvertinęs veiklos kaštus, galimybes, potencialų pelną, gali tiesiog pasirinkti elgesį, kuris veda prie didžiausios įmanomos naudos – ne tik jam pačiam, bet ir verslui. Todėl korupcijos privačioje sferoje kilmė nebūtinai moralinio pobūdžio, grįsta gobšumu, tačiau nulemta ir ekonominių realijų, veiklos faktorių, noro išgyventi konkurencinėje rinkoje ir gauti maksimalų įmanomą pelną, sustiprinti verslo pozicijas. Ekonominės, ne vien moralinės dimensijos svarbios sprendžiant apie korupcijos privačioje sferoje apibrėžimą ir užkardymą. Iš kitos pusės, kaip ir šešėlinė ekonomika, korupcija privačioje sferoje gali būti nulemta ir pernelyg didelių suvaržymų, pernelyg išplėto reguliavimo, biurokratizmo.

Didelė ir niekaip nereguliuojama diskrecija versle yra viena iš korupcijos priežasčių, kuri nelabai pasiduoda teisiniam poveikiui. Korupcija versle yra ir fiduciarinių pareigų pažeidimas. Ją sąlygoja ir tai, kad verslas generuoja pinigų srautus, juos valdo ir dalis šių srautų lengvai ir be sudėtingų kontrolės mechanizmų, asignavimų proceso gali būti tiesiog nukreipta iškilusiems sunkumams spręsti. Be to, globalizacijos procesas ir skvarba į naujas rinkas įgalina verslo subjektus ieškoti bet kokių įmanomų būdų į jas patekti ir jose įsitvirtinti. Todėl tokios skvarbos keliami plėtros motyvacija taip pat gali skatinti neteisėtą, neįstatymų būdų panaudojimą.

Tyrimo pabrėžiama nemenka problema, susijusi su verslo dovanomis. Nors verslas nuo seno neapsieina be įvairių dovanų, teisinis reguliavimas šiuo požiūriu abstraktus, vangus, daug dalykų paliekama spręsti verslo savikontrolei. Etikos ir verslo institucijų savikontrolės mechanizmai yra vienas iš svarbių būdų įgyvendinant korupcijos konkrečioje sferoje prevenciją. Tačiau šie mechanizmai ne visada efektyvūs. Nemažai tarptautinių verslo korporacijų laikosi skaidrios ir etiškos veiklos principų, nepapirkinėjimo politikos, tačiau plečiantis į naujas rinkas, trečiojo pasaulio rinkas, bet kokie plėtros būdai laikomi efektyviais, jei jie padeda organizacijai plėtotis. Tyrimo dėmesys skiriamas ir privataus sektoriaus korupcijos žalai, tiesioginei ir netiesioginei, potencialiai, ateityje kilsiančiai žalai.

Tyrimo rezultatai paskelbti moksliniame straipsnyje. Žr.: *Pakstaitis L. Private sector corruption: realities, difficulties of comprehension, causes and perspectives. The Lithuanian approach // Crime Law Soc Change, 2019, p. 1-21. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1007/s10611-019-09815-y>>.*

1.4. Ketvirtąjį tyrimo objektas – *korupcijos formų paplitimo Lietuvoje lyginamoji analizė*.

Korupcijos formų paplitimo ir ypač privačiame sektoriuje Lietuvoje lyginamoji analizė aktuali, nes leidžia išsiaiškinti lyginamas formas, gauti papildomos informacijos apie jas – jų sąryšius, paplitimo panašumus bei skirtumus, o tai yra svarbu pažįstant korupcijos reiškinį ir formuluojant pasiūlymus dėl jo plėtros apribojimo.

Tyrimo iš lyginamosios perspektyvos nagrinėjamas įvairiose socialinės veiklos srityse – žiniasklaidos, sporto, švietimo ir mokslo, teisinių, asmens sveikatos priežiūros paslaugų, farmacijos verslo, pirkimų, labdaros ir paramos, akademinio nesąžiningumo – identifikuotų korupcijos formų paplitimas.

Korupcijos formų paplitimo šiose srityse – o jos paplitusios netolygiai bei neretai informacija apie jas gana fragmentiška – įvairovė tiriama trimis etapais: 1) apibrėžiama korupcijos ir jos formų paplitimo samprata; 2) nagrinėtos sritys suskirstomos pagal korupcijos jose paplitimą ir nagrinėtose srityse identifikuotos korupcijos formos bandomos suskirstyti pagal jų paplitimą bei 3) ieškoma, kas vienija tas nagrinėtas formas, kurios paplitusios, ir kas skiria jas nuo kitų, kurios mažiau paplitusios ar nepaplitusios.

Tyrimo remiamasi 2014 m. Lietuvos teisės instituto mokslininkų monografijoje „Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse“ išdėstytais korupcijos paplitimo atskirose srityse tyrimo rezultatais, kitais su nagrinėjama tema susijusiais mokslo darbais, tarptautinių institucijų, kovojančių prieš korupciją, parengtais vadovais, publikacijų apie korupcijos faktus žiniasklaidos priemonėse, 2017 m. „Eurobarometro“ sociologinės apklausos duomenimis, suteikiančiais kryptį detalesniam korupcijos formų paplitimo poveikio elementų nagrinėjimui. Nors pagal pastaruosius duomenis privačios įmonės nepakliūna į labiausiai korumpuotųjų sąrašo viršūnę, tokia pirmiausia laikoma sveikatos apsaugos sistema. Tyrimo tikrinama prielaida, ar galima teigti, kad Lietuvoje labiausiai paplitusi vadinamoji „smulkioji“ korupcija.

Lyginant aprėptos įvairios korupcinio pobūdžio apraiškos: ne tik „telpiančios“ į baudžiamojo įstatymo rėmus, bet ir pažeidžiančios kituose teisės aktuose įtvirtintus asmenų elgesio standartus, įskaitant ir su jais susijusias korupcijos rizikas.

Tyrimo pagrindu baigiamas rengti mokslinio straipsnio „*Korupcijos formų paplitimo Lietuvoje lyginamasis tyrimas*“ projektas.

2. Tiriant viešojo ir privataus sektoriaus sąsajas korupcijos paplitimo ir kontrolės srityje bei korupcija atskirose ūkinės veiklos srityse (pirmasis uždavinys) atlikti trys tyrimai.

2.1. Pirmojo tyrimo objektas – korupcija darbo santykiuose (santykiuose tarp darbuotojo ir darbdavio).

Nors visuomenės apklausa rodo, jog korupcija privataus sektoriaus darbo santykiuose yra plačiai paplitęs reiškinys, visgi ji laikoma mažiau pavojinga ir greičiausiai todėl iki šiol išvengusi teisės mokslo tyrimų lauko. Todėl atliktu tyrimu buvo siekiama nustatyti korupcijos darbo santykiuose prielaidas ir sampratą, korupcinės veiklos elementus ir jų ypatumus darbo santykiuose, taip pat korupcijos rizikos požiūriu įvertinti atskirus darbo teisės institutus. Tyrimas yra nukreiptas į korupcines veikas, pasireiškiančias santykyje tarp darbdavio ir darbuotojo privačiame sektoriuje veikiančiose ir pelno siekiančiose įmonėse.

Tyrimo metu nustatyta, kad korupcijos darbo santykiuose prielaida yra šiuolaikinės įmonės prigimtis, grindžiama valdymo organams deleguotu įmonės valdymu, o tai atitinkamai suteikia pastariesiems plačią diskreciją ir ribotą jų išorinę kontrolę. Visgi klaidinga būtų manyti, kad korupcinės veikos yra būdingos tik aukščiausiems įmonės vadovams. Iš esmės kiekvienas įmonės darbuotojas gali įgyti sprendimo priėmimo galių ir kartu atlikti korupcinio pobūdžio veiksmus. Kartu pažymėtina, jog iš konstitucinio ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos principo išplaukianti privačių juridinių asmenų bendrojo teisnumo nuostata lemia sudėtingesnį darbuotojo veikos ir jam suteiktų įgaliojimų neatitikimo konstatavimą. Galiausiai viena iš korupcijos darbo santykiuose prielaidų yra skaidrumo problema, kurią pastaruoju metu mėginama spręsti tiek nacionalinėmis, tiek Europos Sąjungos priemonėmis.

Adaptuojant korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžimą darbo santykiams nustatyta, jog nėra tikslinga į jį įtraukti savarankišką žalos požymį. Problemų sukeltų jau pats žalos sąvokos turinio nustatymas, tačiau netgi pakankamai platus žalos turinio apibrėžimas nesuteiktų jokių teisiškai reikšmingų pasekmių. Todėl darbo santykiuose darbo pareigų pažeidimo ir naudos sau ar trečiajam asmeniui požymių visuma turėtų būti pakankama korupcinei veikai konstatuoti, o žalos požymio kaip atskiro įrodinėtino būtinąjo požymio reikalavimas būtų perteklinis.

Nacionalinio lygmens darbo teisės normų analizė rodo, jog nors darbo teisiniuose santykiuose yra sukurti mechanizmai, leidžiantys užkardyti korupcinių veikų apraiškas, visgi nemaža dalis antikorporacinio darbo santykių reguliavimo tenka pačių įmonių atsakomybei. Atlikus darbo santykių institutų, kuriems būdinga didesnė korupcijos tikimybė, tyrimą, nustatyta, jog korupcijos pasireiškimo tikimybė yra atvirkščiai proporcinga reglamentavimo imperatyvumui. Tikslus reglamentavimas nacionaliniu lygiu drauge reiškia ir minimalų vidinio įmonės reglamentavimo poreikį, ir užkerta kelią korupcinių veikų pasireiškimams. Todėl darbo santykių subjektams savo sukeliomomis pasekmėmis svarbus darbo sutarties nutraukimo institutas yra itin detalai reglamentuotas Darbo kodekse bei kituose teisės aktuose. Atitinkamai korupcinių veikų pasireiškimo rizika jame yra žema. Tačiau įsidarbinimo institutui būdingas sutarčių laisvės principas riboja imperatyvų šios srities reguliavimą ir lemia dažnus korupcinių veikų pasireiškimus. Taip pat ir darbo apmokėjimo sistemos reguliavimo pareiga nemaža dalimi yra palikta vidiniam privataus sektoriaus įmonių sprendimui ir atsakomybei, todėl sudaro sąlygas korupcinių veikų apraiškoms.

Tyrimo pagrindu parengtas ir žurnalui „Teisės problemos“ pateiktas mokslo straipsnis, kuris šiuo metu recenzuojamas.

2.2. Antrojo tyrimo objektas – *korupcija žiniasklaidoje*.

Korupcija žiniasklaidoje Lietuvos moksliniame ir viešajame diskurse sulaukia ganėtinai nedaug dėmesio. Tai sąlygoja įvairaus pobūdžio priežastys. Visų pirma korupcija žiniasklaidoje yra latentinis reiškinys, kurį yra gana sudėtinga tirti. Antra, dažniausiai skiriama dėmesio žiniasklaidos vaidmeniui kovojant su korupcija (ypač politine), o ne galimoms korupcinėms rizikoms pačiose visuomenės informavimo priemonėse, jų veikloje, santykiuose su politikais, partijomis ar verslo subjektais.

Laisva nuo įtakos žiniasklaida, skleidžianti objektyvią ir nešališką informaciją, yra labai svarbus demokratinės visuomenės elementas, todėl korupcija šioje srityje yra pavojingas reiškinys, galintis pakirsti visuomenės pasitikėjimą ne tik pačia žiniasklaida, bet ir demokratiniiais institutais apskritai. Atsižvelgiant į tai, vykdant Ilgalaikę programą, buvo atliktas tyrimas siekiant išanalizuoti korupcijos raiškos būdus bei neskaidrias praktikas Lietuvos žiniasklaidoje bei įvertinti galimos korupcijos prevencijos žiniasklaidos veikloje galimybes.

Remiantis atlikto tyrimo pagrindu, mokslo straipsnyje (žr. nuorodą žemiau) aptariamas korupcijos žiniasklaidoje fenomenas, jam būdingi bruožai, raiškos formos ir būdai įvairiose valstybėse, analizuojami gerosios praktikos pavyzdžiai kovojant su korupcija šioje srityje. Taip pat korupcijos raiška bei neskaidrumas nagrinėjami analizuojant konkretų Lietuvos atvejį. Atlikus teisinės bazės analizę, taip pat remiantis kokybinių interviu su ekspertais rezultatais, pateikiami pasiūlymai dėl galimų korupcijos prevencijos žiniasklaidos srityje priemonių.

Kaip itin probleminė sritis buvo išskirta viešojo administravimo subjektų administruojamos viešinimui skirtos (daugiausia Europos Sąjungos struktūrinės paramos) lėšos, kurios galimai įsisavinamos per neskaidrius konkursus ir dažnai kaip tarpininkams veikiant viešųjų ryšių agentūroms, kurių veikla yra mažai reglamentuojama. Be to, Lietuvos žiniasklaidos priemonės yra gana pažeidžiamos finansiškai (tai akivaizdžiai matyti regionuose). Kaip galimos korupcijos žiniasklaidoje prevencijos priemonės paminėtina mokymų bei konferencijų organizavimas, taip pat stipendijų už geriausius tiriamosios žurnalistikos tyrimus steigimas, skaidrumo apie žiniasklaidos priemonių valdymą didinimas.

Mokslinių tyrimų duomenimis, žiniasklaidos nepriklausomumas yra labai svarbus veiksnys siekiant korupcijos žiniasklaidoje prevencijos. Didesnis visuomenės informavimo priemonių nepriklausomumas susijęs su mažesniu žiniasklaidos sektoriaus korumpuotumu laipsniu. Atsižvelgiant į tai, analizuotos galimybės stiprinti žiniasklaidos nepriklausomumą Lietuvoje, pasitelkiant mokslininkų rekomendacijas ir gerosios užsienio valstybių praktikos pavyzdžius.

Tyrimo rezultatai paskelbti moksliniame straipsnyje. Žr.: *Lankauskas M.* Korupcijos raiška ir neskaidrumas Lietuvos žiniasklaidoje // *Teisės problemos*, 2018, Nr. 2(96), p. 21–43. Prieiga per internetą: http://teise.org/wp-content/uploads/2018/08/Lankauskas-2018_2-96.pdf.

Šiuo metu baigiama rengti ir antra mokslinė publikacija, nuosekliai tęsianti pirmąją ir skirta korupcijai žiniasklaidos sektoriuje: „*Korupcijos valdymas ir kontrolė žiniasklaidoje: korupcijos prevencija stiprinant visuomenės informavimo priemonių nepriklausomumą*“ (sprendžia antrąjį Programos uždavinį).

2.3. Trečiojo tyrimo objektas – *korupcijos rizikos energetikos sektoriuje*.

Korupcija energetikos sektoriuje yra specifinė tema visų pirma dėl šiame sektoriuje vykstančios milžiniškos finansinės apyvartos ir taip pat dėl jame vykstančių didelės vertės pirkimų. Šios temos ištyrimo aktualumą, be kita ko, ypač didina ir tai, jog bent kai kurios energetinius išteklius įsigyjančios įmonės (pirmiausia turima omenyje šilumos energija) ją realizuoja iš esmės monopolinėmis ar bent jau oligopolinėmis sąlygomis, o netgi kai tokių sąlygų nėra, akivaizdus kainų fiksavimo ir panašių susitarimų potencialas. Taigi, atitinkami pirkimai daro įprastinių konkurencijos mechanizmų nepaveikiamą įtaką produkto kainai ir daugybės vartotojų gerovei.

Kita vertus, energetikos įmonių veiklai (įrangai, infrastruktūrai, dideliems žaliavinių medžiagų pirkimams) reikalingų milžiniškų finansinių išteklių jos pačios paprastai neturi. Todėl reikiamas lėšas dažnai reikia skolintis iš finansinių institucijų. Tačiau šios institucijos, ypač pastaruoju metu, kelia vis didesnius reikalavimus, susijusius su korporatyvinių klientų vidiniais mechanizmais, užtikrinančiais ne tik tinkamą lėšų panaudojimą ir korupcijos apribojimą, bet ir apskritai deramą jų reputaciją. Jei šito stokojama, priėjimo prie reikiamų finansinių išteklių kaštai (kuriuos galiausiai padengia vartotojai arba valstybė) auga. Turint omenyje tai, kad energetikos ištekliai dažniausiai gaunami iš aukštu korupcijos lygiu pasižyminčių valstybių, atitinkamos rizikos išauga dar labiau.

Tyrimu buvo siekiama įvertinti korupciją energetikos sektoriuje veikiančius faktorius, taip pat ryšį tarp konkurencijos teisės numatomo reguliavimo ir bendrovių veiksmų, galinčių sukelti korupcinių problemų atsiradimą. Analizė diferencijuota, be kita ko, atsižvelgiant į tai, jog korupcijos formos priklauso nuo specifinių energijos šaltinių tiekimo grandinės ypatumų, šių šaltinių reikšmės vietinėje ir nacionalinėje ekonomikoje; kultūrinio, socialinio-politinio ir institucinio konteksto; netgi nuo to, kiek asmenų dalyvauja sprendimų priėmimo procese. Ne tik teisinės sistemos neefektyvumas arba skaidrumo stoka, bet ir netinkamai pasirinkti apskaitos metodai gali leisti paslėpti galimą piktnaudžiavimą. Taigi tyrime, remiantis konkrečiais pavyzdžiais iš viso pasaulio (įskaitant, bet neapsiribojant Lietuvos), analizuojamos įvairios korupcijos energetikos sektoriuje formos, priežastys bei sąlygos; identifikuojamos galimos antikorpucinės strategijos (ne tik makro-, bet ir atskirų bendrovių lygmeniu). Daug dėmesio skiriama korupcijos poveikiui darant specifinius konkurencijos teisės pažeidimus (ypač horizontaliųjų susitarimų ir kainų fiksavimo, rinkų pasidalijimo arba pasikeitimo komerciškai jautria informacija kontekste). Pristatoma ir vertinama Europos Komisijos praktika susijusiais atvejais.

Tyrimo rezultatai paskelbti: *Rimšaitė L.* Corruption risk mitigation in energy sector: Issues and challenges // *Energy Policy*, Volume 125, February 2019, p. 260–266.

3. Tiriant korupcijos ir konkurencijos sąsajas buvo atliekamas tyrimas (pirmasis uždavinys) – korupcijos ir konkurencijos normų pažeidimo santykis.

Minėtame tyrime korupcija ir verslas analizuojami ne sektoriniu pagrindu, bet konkurencijos taisyklių kontekste. Tyrimu ketinama nustatyti ribą, kada laikoma, kad karteliniai ir kiti antimonopoliniai susitarimai, taip pat kiti konkurencijos taisyklių pažeidimai (pvz., viešuosiuose pirkimuose) priskirtini prie korupcijos apraiškų, o kada tai laikoma verslo vidaus reikalais arba valstybės rūpesčiu, susijusiu išimtinai su antimonopolinėmis taisyklėmis. Tiriama pagrindiniai korupcijos mechanizmai su konkurencija susijusiose veiklose.

Atskira tyrimo dalis skirta praktikos nagrinėjimui, kurioje atlikta konkurencijos pažeidimų analizė pagal keturis klasikinius korupcijos sampratos elementus. (Analizuota nuo 2010 metų reikšminga Lietuvos teismų ir Konkurencijos tarybos praktika dėl konkurencijos taisyklių pažeidimo, taip pat susiję Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Teisingumo Teismo sprendimai.)

Nagrinėjant teismų praktiką dėl konkurencijos taisyklių pažeidimo ir ieškant šių pažeidimų sąsajų su korupcijos elementų apraiškomis, analizė struktūruojama pagal korupcijos elementus. Taigi, atskiruose poskyriuose aptariama konkurencijos pažeidimais daroma žala, analizuojamas galios ar subjekto įgaliojimo elemento būtinumas ir turinys, nagrinėjama pati veika – piktnaudžiavimas (tam tikrais atvejais – konkreti piktnaudžiavimo forma – susitarimo sudarymas).

Tyrinėjant piktnaudžiavimą kaip veiką ir jos identifikavimą teismų praktikoje ir Konkurencijos tarybos nutarimuose, atskirai analizuojamas konkurencijai priešingo susitarimo turinys, jo nepriklausomumas nuo motyvų, efekto ar poveikio. Aptariama susitarimų praktika, atskirai išskirta susitarimų specifika dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose. Apibūdintos susitarimų formos ir jų įrodymo metodai bei pakankumas. Dėmesio skirta horizontaliųjų susitarimų identifikavimo metodams. Pastebėta, kad konkurenciją ribojantys susitarimai tam tikrais atvejais gali būti susiję su piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi. Analizuoti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi nustatymo kriterijai ir didelę rinkos galią turinčių mažmeninės prekybos įmonių rinkos galios panaudojimo atvejai remiantis Mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymu. Aptarti piktnaudžiavimo konkurencija atvejai viešuosiuose pirkimuose – išsamiau nagrinėti diskriminuojančių pirkimo sąlygų nustatymo atvejai bei pernelyg mažos kainos nustatymo vertinimas konkurencijos pažeidimo kontekste.

Analizuojant konkurencijos pažeidimais daromą žalą atkreiptas dėmesys į tai, kad konkurencijos pažeidimais yra faktiškai daroma arba gresia žala: kitu atveju, tokie pažeidimai nebūtų pavojingi ir reikšmingi ūkio veiklai, už jų atlikimą nebūtų reikalo ūkio subjektus persekioti ir bausti. Žala ar žalos tikimybė egzistuoja bet kurios rūšies konkurencijos pažeidimų atveju: esant horizontaliems ar vertikaliniams susitarimams, taip pat piktnaudžiaujant dominuojančia padėtimi ar didele rinkos dalimi. Atskirai nagrinėti ūkio subjektų susitarimai nekonkuruoti – horizontalieji susitarimai. Vertindami tokių susitarimų keliamą žalą Lietuvos teismai ir Konkurencijos taryba remiasi pamatine nuostata, jog susitarimai nekonkuruoti yra žalingiausia konkurencijos pažeidimų forma, kuria daroma žala visos valstybės ekonomikai. Atskirai aptarti savaime ribojantys konkurenciją horizontalieji susitarimai atskiriant juos nuo susitarimų, kurių poveikį reikia įrodyti. Aptarti jų skirtumai ir vertinimas teismų ir Konkurencijos tarybos praktikoje. Savaime konkurenciją ribojančių susitarimų sudėtis – formalioji pažeidimo sudėtis, t. y. tam, kad būtų nustatytas tokios priešingos teisei veikos egzistavimas, nebūtina, kad kiltų reali žala. Tokiu atveju žala laikoma vien tai, kad sudarytas susitarimas, kuris potencialiai yra žalingas konkurencijos struktūrai. Taip pat atskirai nagrinėti susitarimai tarp potencialių konkurentų, kurie realiai arba galimai kelia žalą vartotojams ne tik atviroje rinkoje, bet ir vykdant viešuosius pirkimus. Viešųjų pirkimų srityje lygiai taip pat turi būti užtikrintos konkurencijos taisyklės, siekiant išvengti galimos susitarimų žalos. Kita grupė susitarimų – vertikalieji susitarimai, t. y. susitarimai, sudaryti tarp dviejų arba daugiau ūkio subjektų, veikiančių skirtingose gamybos arba platinimo grandinės lygmenyse, pvz., susitarimams tarp tiekėjo ir platintojo. Yra daug atvejų, kada susitarimais, kuriais nustatoma konkretaus pardavimo ir pirkimo sandorio kaina ir kiekis, konkurencijos neribojama. Konkurencija gali būti ribojama tik tada, kai susitarimu yra suvaržomas prekių pirkimas, pardavimas ar perpardavimas. Tyrime struktūriškai išskirta žala, atsirandanti ar galinti atsirasti vykdant koncentraciją, ir žala, kuri ar kurios grėsmė kyla piktnaudžiaujant dominuojančia padėtimi pagal Konkurencijos įstatymą. Analizuojamas valstybės institucijų vaidmuo užkertant kelią žalai atsirasti dėl ūkio subjektų susitarimų.

Nagrinėjant subjekto turimus įgaliojimus ar įgytą galią remiantis teismų praktika atkreiptas dėmesys, kad konkurenciją ribojančių susitarimų gali sudaryti tik tokie subjektai, kurie arba daro poveikį konkurencijai, arba potencialiai turi galimybę paveikti konkurenciją. Analizuota, kada Konkurencijos taryba ir teismai pripažįsta, kad ūkio subjektas, sudarantis horizontalųjį ar vertikalųjį susitarimą, gali turėti

poveikį rinkai. Remiantis teismų praktika nustatyta, kad įrodyti, kad horizontalųjį susitarimą sudarantys ūkio subjektai gali daryti poveikį rinkai, yra kur kas paprasčiau nei vertikalųjų susitarimų atveju. Antai, teismų teigimu, siekiant įvertinti, ar vertikaliuoju susitarimu ribojama konkurencija, būtina atsižvelgti į šiam konstatavimui svarbias aplinkybes, o konkrečiai – palyginti faktinę padėtį ar ateityje galimą padėtį atitinkamoje rinkoje, kurioje galioja vertikalieji apribojimai, su padėtimi, kuri vyrautų, jei susitarime nebūtų vertikalųjų apribojimų. Nors teismų praktikoje nėra išsamiai analizuojami, šiame poskyryje trumpai aptariami piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir didelę rinkos galią turinčios mažmeninės prekybos įmonės piktnaudžiavimo rinka samprata remiantis Mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymu.

Atliktą tyrimą numatoma paskelbti studijos forma.

4. Tiriant korupcijos privačiame sektoriuje valdymo ir prevencijos galimybes (antrasis uždavinys) buvo atliktas *teisinės atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje tyrimas*.

2003 m. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas suformulavo savo jurisprudencijoje vėliau ne sykį pakartotą teisinės valstybės principą interpretuojančią tezę: „Teisinėje valstybėje įstatymų leidėjas turi teisę ir kartu pareigą įstatymais uždrausti veikas, kuriomis daroma esminė žala asmenų, visuomenės ar valstybės interesams arba keliami grėsmė, kad tokia žala atsiras.“ Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys, Lietuvos narystė Europos Sąjungoje bei Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje mūsų šaliai taip pat sukuria tam tikrų su atsakomybe už korupciją privačiame sektoriuje susijusių teisinių įpareigojimų.

Taigi, derama teisinė atsakomybė (įskaitant už korupciją privačiame sektoriuje) tik sąlygiškai gali būti laikoma Seimo diskrecijos klausimu. Jei atitinkamos veikos yra itin žalingos ir (arba) jei jų kriminalizavimas susijęs su Lietuvos valstybės išipareigojimų vykdymu, jų įtraukimas į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir aktyvus persekiojimas už jas yra Lietuvos valstybės pareiga.

Tyrimo tikslas – įvertinti, kaip Lietuvos teisėje reglamentuojama atsakomybė už korupciją privačiame sektoriuje. Tiesa, šiame darbe tiriami ne tik baudžiamosios atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje klausimai. Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamosios atsakomybės taikymo standartai yra itin aukšti (*inter alia*, galioja nekaltumo prezumpcija), atliekant tyrimą kaip problema keltas klausimas, ar esamas teisinis reguliavimas (darbo teisė) sudaro prielaidas privačiame sektoriuje apsaugoti nuo nederamus elgesio standartus demonstruojančių darbuotojų.

Teisinių įpareigojimų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už korupciją privačiame sektoriuje, turi keli tarptautiniai ir supranacionaliniai teisės aktai. Nustatyta, kad šie tarptautiniai instrumentai gana riboti. Vis dėlto Lietuva nesugeba tinkamai įgyvendinti netgi tų ribotų dokumentų formuluojamų pareigų. Nors pagal visus tarptautinius dokumentus korupcijos privačiame sektoriuje subjektu paprastai laikomas kiekvienas privataus sektoriaus subjekto darbuotojas, LR BK 230 straipsnio 3 dalis nustato, kad baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą ir papirkimą galima tik tuomet, kai darbuotojas turi administracinius įgaliojimus arba teisę veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas.

Kadangi pagal galiojančią BK dauguma įmonės darbuotojų nelaikomi asmenimis, prilygintais valstybės tarnautojams, baudžiamąja tvarka jie gali atsakyti tik už ribotą veikų ratą. Netgi esant akivaizdžiai pavojingoms veikoms, nei už kyšininkavimą, nei už papirkimą, nei už piktnaudžiavimą jie negali būti baudžiami. Dėl susiformavusios teismų praktikos, kuri valstybės tarnautojui prilyginto asmens statusą sieja su įmone, kurioje jis dirba, ypatinga svarba viešųjų interesų požiūriu, netgi daugelis įmonių vadovų ir kitų jų vardu veikiančių asmenų taip pat negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn už minėtas veikas.

Įmonės santykių su klientais, vartotojais ir partneriais srityje dalis korupcinių veikų yra standartinės, o dalis – specifinės pagal įmonių veiklos sritį. Daugeliui įmonių būdingų korupcinių veikų įvyksta arba tiekimo grandinės (gamyba, platinimas, prekyba) veiklose, arba pirkimų srityje. Tai daugiausia papirkimo, kyšininkavimo, sukčiavimo, nesąžiningos komercinės veiklos, klaidinančios reklamos ir panašios veiklos, už kurias numatytos baudžiamosios ar ekonominės sankcijos. O štai teisinių paslaugų teikimo, farmacijos, medicinos, švietimo srityse galimos korupcinės veikos yra specifinės, jų užkardymą reguliuoja specialūs įstatymai ir elgesio kodeksai.

Nei tarptautiniuose, nei Europos Sąjungos teisės aktuose atsakomybė už korupciją darbo santykiuose nėra reglamentuojama, šis klausimas reguliuojamas tik nacionaliniu lygiu.

Pagrindinės darbo teisinės sankcijos, kurias darbuotojui dėl korupcinės veikos gali taikyti darbdavys, yra darbo sutarties vykdymo sustabdymas (laikino pobūdžio priemonė) ir darbo sutarties nutraukimas darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės (Darbo kodekso 58 straipsnis). Dėl nebaigtinio darbo teisės normose pateikiamo darbuotojo pareigų sąrašo galimybės šias pareigas numatyti ir detalizuoti vidiniuose norminiuose teisės aktuose ir plataus šių pareigų formulavimo atsakomybė už korupciją darbo santykiuose yra savo apimtimi platesnė nei baudžiamoji atsakomybė. Kita vertus, itin trumpi darbo sutarties nutraukimo darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės taikymo terminai ir silpnas atgrasantis pobūdis menkina šios sankcijos veiksmingumą. Problema dėl trumpų taikymo terminų neiškyla taikant darbuotojo atšaukimą, tačiau pastaroji priemonė įmanoma tik juridinio asmens vadovų atžvilgiu.

Tyrimo rezultatai skelbiami mokslo studijoje: *Ambrazevičiūtė K., Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P.* Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018. 99 p. ISBN 978-9986-704-56-0.

5. Lobistinės veiklos reguliavimo galimybių (antrasis uždavinys) kontekste buvo atliktas *tyrimas apie galimas korupcijos rizikas lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybes*.

Nepaisant to, kad lobistinė veikla yra vienas esminių liberaliosios demokratijos bruožų, vienas iš piliečių dalyvavimo valdant savo šalį elementų, netinkamas lobistinės veiklos reguliavimas gali būti korupcinių veikų, ypač papirkimo ir prekybos poveikiu, atsiradimo rizikos veiksnys. Lobistinė veikla, tinkamai jos nesuregulavus, gali sukelti interesų konflikto situacijas politikams bei kitiems sprendimų priėmėjams. Studijoje siekiama atsakyti į klausimą – kur egzistuoja riba, kada lobistinė veikla tampa neteisėta, kokiais atvejais neteisėta lobistinė veikla gali virsti papirkimu, o kokiais atvejais – prekyba poveikiu, kokia linkme turėtų būti orientuojama teisėkūra, siekiant sumažinti lobistinės veiklos keliamas rizikas. Analizuojant šiuos klausimus remiamasi lobistinę veiklą tyrinėjusių teoretikų darbais, tarptautiniais ir regioniniais dokumentais, epizodiškai pasitelkiami statistiniai duomenys, nacionalinės žiniasklaidos tekstai. Pagrindiniai studijoje analizuoti objektai – lobistinės veiklos reguliavimas Lietuvoje, analizuojamas remiantis užsienio autorių teoriniais darbais, įvertinant nacionalinį reguliavimą tarptautiniame kontekste, atsižvelgiant į valstybių teisinių sistemų skirtumus; bei teismų praktika, susijusi su prekyba poveikiu ir neteisėta lobistine veikla, išryškinant esminius teismų išaiškinimų punktus, kurie gali būti reikšmingi siekiant ateityje mažinti politinę korupciją, susijusią su lobistine veikla. Darbas atliktas naudojant aprašomąją, turinio analizę, taip pat pasitelkta diskurso analizė bei statistinių duomenų analizė.

Tyrimą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje trumpai pristatoma lobistinės veiklos samprata, išryškinant jos elementus ir pagrindines reguliavimo gaires. Daroma išvada, kad teisiškai apibrėžiant lobistinę veiklą turi būti suvokiama, kad dėl neigiamos šios veiklos sąvokos konotacija viešojoje erdvėje lemia, kad daugelis interesų grupių siekia išlikti lobistinės veiklos reguliavimo užribyje ir į tai turi būti tinkamai atsižvelgta.

Antrojoje dalyje analizuojamos su lobistine veikla susijusios rizikos, atskirai išskiriant prekybos poveikiu reglamentavimo analizę ir teismų praktiką, susijusią su prekyba poveikiu bei (nors ir labai negausia) neteisėta lobistine veikla. Daroma išvada, kad pagrindiniai aspektai, lemiantys skirtumą tarp lobistinės veiklos ir prekybos poveikiu, yra šie: pirma, asmens galimybės daryti poveikį tik konkrečioms politikams ar sprendimų priėmėjams yra būdingos prekybos poveikiu atveju – t. y. egzistuojant situacijai, kai asmens galimybės daryti poveikį politikams ar sprendimų priėmėjams nulemia šio asmens profesinė padėtis, socialiniai ryšiai, giminystės ar svainystės ryšiai ir pan. Šiame kontekste svarbu tai, kad kuo svarbesnes pareigas asmuo užima, tuo jo galimybės daryti poveikį yra didesnės, t. y. apima platesnį asmenų ratą; antra, naudos, kurią gauna politikas ar sprendimų priėmėjas, legitimumas. Tuo atveju, jei politikas gauna naudą kaip reikalingą informaciją (pvz., sužino apie negeroves ar teisinio reguliavimo spragas, kurios vyksta, pavyzdžiui, aplinkosaugos srityje) ir pasinaudoja šia informacija registruodamas teisės akto projektą ir skatindamas jį priimti, dalyvaudamas viešose diskusijose ir gindamas viešąjį interesą, jis didina savo politinį kapitalą, gerina savo reputaciją ir potencialiai didina savo šansus būti perrinktas ar atveria sau kitas karjeros galimybes. Tačiau jei tai tiesioginė asmeninė nauda – pinigai, pažadas gauti pinigus sau ar savo partijai ateityje, pažadas, kad bus priimtas palankus sprendimas šio politiko ar sprendimų priėmėjo giminaičių ar artimų žmonių atžvilgiu, arba pažadas neviešinti šį politiką ar sprendimų priėmėją kompromituojančios informacijos – tokiu atveju galima įžvelgti prekybos poveikiu elementus. Taip pat šioje dalyje analizuojamos prekybos poveikiu kriminalizavimo Lietuvoje aplinkybės bei teismų praktika dėl prekybos poveikiu ir kitų su neteisėta lobistine veikla susijusių veikų, vertinama, kodėl teismų praktikoje kyla problemų taikyti baudžiamąją atsakomybę už prekybą poveikiu politiniu lygmeniu.

Trečiojoje dalyje nagrinėjamas lobistinės veiklos reglamentavimas – apžvelgiama lobistinės veiklos reguliavimo tarptautinė patirtis, taip pat tyrinėjamas lobistinės veiklos reguliavimas Lietuvoje. Preziumuojama, kad lobistinės veiklos teisiniu reguliavimu, *inter alia*, keliamas tikslas sumažinti lobistinės veiklos keliamas neteisėtų veikų rizikas. Šiuo tikslu studijoje atskirai aptariamas poreikis skirtingai reguliuoti lobistinę veiklą skirtingose teisinėse sistemose bei mūsų šalies lobistinės veiklos reguliavimo aspektai ir galimos tobulinimo kryptys kitų politinės korupcijos prevencijos priemonių kontekste. Daroma išvada, kad lobistinės veiklos skaidrinimas turėtų būti taikomas kompleksiskai su kitomis priemonėmis, prisidedančiomis prie galimybių identifikuoti politikų ar kitų sprendimų priėmėjų nesąžiningus veiksmus, kai priimamas atlygis už sprendimų inicijavimą ar priėmimą, tokiomis, kaip reikalavimas politikams deklaruoti savo turtą ir pajamas, pareiga deklaruoti privačius interesus, pareiga nusišalinti priimant sprendimus, nustojus eiti pareigas, draudimas dirbti įmonės ar jos kontroliuojamos įmonės vadovaujančiais asmenimis, taip pat draudimas sudaryti sandorius ar naudotis lengvatomis su įmonėmis, su kuriomis jis buvo susijęs eidamas pareigas, efektyvus politinių partijų bei politinių kampanijų finansavimas, atitinkami saugikliai dėl interesų konfliktų viešųjų pirkimų bei labdaros ir paramos teikimo srityse.

Tyrimo pagrindu išleista mokslo studija: *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E.* Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybės. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018. ISBN 978-9986-704-58-4 (internetinis).

4. PUBLIKUOTI MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

Mokslo studijos:

1. *Ambrazevičiūtė K, Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P.* Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018. ISBN 978-9986-704-56-0 (internetinis).
2. *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E.* Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybės. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018. ISBN 978-9986-704-58-4 (internetinis).

Moksliniai straipsniai:

3. *Lankauskas M.* Korupcijos raiška ir neskaidrumas Lietuvos žiniasklaidoje // Teisės problemos, 2018, Nr. 2(96), p. 21–43. Prieiga per internetą: http://teise.org/wp-content/uploads/2018/08/Lankauskas-2018_2-96.pdf.
4. *Pakštaitis L.* Private sector corruption: realities, difficulties of comprehension, causes and perspectives. The Lithuanian approach // Crime Law Soc Change, 26 January 2019, p. 1-21. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10611-019-09815-y>.
5. *Rimšaitė L.* Corruption risk mitigation in energy sector: Issues and challenges // Energy Policy, Vol. 125, February 2019, p. 260–266. Prieiga per internetą: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421518307201?dgcid=rss_sd_all

5. REZULTATŲ SKLAIDA

1. *Lankauskas M.* Pranešimas „Korupcija ir žiniasklaida užsienio valstybėse“ 2018 m. gruodžio 5 d. konferencijoje „Žiniasklaidos priemonių (ne)skaidrumo apraiškos: hipotetinis klausimas ar realybė?“ (programa internete: http://teise.org/wp-content/uploads/2018/11/Korupcijos-konf._Programa2018.12.05.pdf).
2. *P. Ragauskas.* Pranešimas „Žiniasklaidos korupcijos ypatumai Lietuvoje“ 2018 m. gruodžio 5 d. konferencijoje „Žiniasklaidos priemonių (ne)skaidrumo apraiškos: hipotetinis klausimas ar realybė?“ (programa internete: http://teise.org/wp-content/uploads/2018/11/Korupcijos-konf._Programa2018.12.05.pdf).
3. *Ragauskas P.* Mokslinė išvada „Dėl korupcijos prevencijos modelio Lietuvoje tobulinimo kryptių“ 2018 m. gruodžio 19 d. pateikta Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai.
4. *Pakštaitis L.* Pranešimas „Neapibrėžtas kriminalizavimas: valstybės insteretas, teisėti lūkesčiai, žmogaus teisės“ 2018 m. gruodžio 13 d. konferencijoje „Žmogaus teisių apsaugos baudžiamajame procese aktualijos ir problematika“ (programa internete: <http://teise.vdu.lt/wp-content/uploads/2018/12/Konferencijos-2018-12-13-programa.pdf>).
5. *Ragauskas P.* Dalyvavimas diskusijoje „Nepotizmas mažoje šalyje (ne)išvengiamas?“ 2018 m. rugsėjo 8 d. diskusijų festivalis „Būtent“ (programa internete: http://diskusijufestivalis.lt/butent_programa.pdf).

6. *Ragauskas P.* Dalyvavimas LRT radijo laidoje „10–12“ (taip pat citavimas pagal minėtą laidą parengtoje interneto portalo *15min.lt* 2018 m. rugpjūčio 30 d. publikacijoje „Specialistai tikina – išvengti giminystės ryšių darbo vietose kartais neįmanoma“; publikacija internete: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/specialistai-tikina-ismengti-giminystes-rysiu-darbo-vietose-kartais-neimanoma-56-1022342?copied>>).
7. *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E.* Konkurencijos pažeidimai ir korupcija: kur veda turinio panašumai? // Interneto dienraštis *Bernardinai.lt*, 2018 m. sausio 26 d. Publikacija internete: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2018-01-26-konkurencijos-pazeidimai-ir-korupcija-kur-veda-turinio-panasumai/167991>>.
8. *Limantė A.* Korupcionieriaus burgeriai ir auksinis duonos kepalas // Interneto dienraštis *Delfi.lt*, 2018 m. birželio 2 d. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/daily/law/korupcionieriaus-burgeriai-ir-auksinis-duonos-kepalas.d?id=78173501>> arba *Teise.pro*, 2018 m. birželio 2 d. Publikacija internete: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/06/02/a-limante-korupcionieriaus-burgeriai-ir-auksinis-duonos-kepalas-kijevo-korupcijos-parke/>>.

6. PASTABOS APIE PROGRAMOS VYKDYMO EIGĄ

Programą vykdančios institucijos vadovas _____
(parašas) (vardas, pavardė)
